

**KÖY ENSTİTÜSÜNDE KADIN BİR MİMAR:
HASANOĞLAN KÖY ENSTİTÜSÜ VE MUALLA EYÜBOĞLU ANHEGGER¹
A WOMAN ARCHITECT IN A VILLAGE INSTITUTE:
HASANOĞLAN VILLAGE INSTITUTE AND MUALLA EYÜBOĞLU ANHEGGER**

Dr. Öğr. Üyesi Merve BULDAÇ

*Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İçmimarlık Bölümü,
merve.buldac@dpu.edu.tr, 0000-0001-8390-0175*

Araş. Gör. Dr. Gizem Hediye EREN

*Eskişehir Teknik Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Endüstriyel Tasarım Bölümü,
gheren@eskisehir.edu.tr, 0000-0003-1560-3237*

ÖZET

Köy enstitüleri girişimi, Atatürk'ün teşvikiyle, Türkiye'nin köy ve ilçelerindeki nüfusun eğitime erişimi için atılmış önemli adımlardan bir tanesidir. Bu durumun en büyük sebebi ise Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde yaşaması ve savaş sonrası yıkım ve ekonomik durumdan kaynaklı olarak eğitim faaliyetlerinin ihmal edilmiş olmasıdır. Bu konuya fazlasıyla önem veren Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere çeşitli Türk aydınları, girişimleriyle kalkınma anlamındaki en büyük adımların köylerden başlatılması gerektiğini ifade etmişlerdir. **Amaç:** Bu çalışma, Cumhuriyet dönemi ilk kadın mimarlardan Mualla Eyüboğlu Anhegger'in, mimarlık mesleğinin yanı sıra, eğitmen kimliği ile de köy enstitü yapım süreçlerindeki rolü üzerine bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. **Sınırlılıklar:** Çalışma, on beşinci enstitü olarak Ankara ili, Hasanoğlan köyünde kurulmuş olan Hasanoğlan Köy Enstitüsü örneği üzerinden sınırlandırılmıştır. **Yöntem:** Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden betimleyici vaka çalışması yaklaşımı kullanılmıştır. Konuya ilişkin literatür taraması yapılmış, elde edilen veriler kendi içinde organize edilip vakaya ilişkin bütüncül bir akış sağlanmıştır. **Sonuç:** Çalışmanın evrenini oluşturan Hasanoğlan Köy Enstitüsü yapım aşamasında, Anhegger'in, mimarlık eğitimi süresince edindiği bilgiler ve tecrübeler ışığında, hem mimarlığın hem de eğitmenliğin sunduğu kazanımlardan önemli ölçüde yararlandığını söylemek mümkündür. Her mekân, kullanıcıya bir mesaj iletme eğilimindedir ve eğitim mekânları da bunlardan bir tanesidir. Mekânın; eğitim faaliyeti içinde yer alan tüm gruplara (öğrenen-öğreten gruplar vb.) doğru bir biçimde hizmet etmesi beklenmektedir. Bu çalışmada da, Anhegger'in, mimari bilgisini eğitimci kimliği ile harmanlaması ve tüm detayları, projenin hem tasarım hem de uygulama süreçlerine aktardığı gözlemlenmektedir. Çalışmanın bu yaklaşımla, eğitim mekânlarının kurgulanmasında iki disiplinin birbirini tamamladığını vurgulamak açısından önemli olduğu ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, Mualla Eyüboğlu Anhegger, Hasanoğlan Köy Enstitüsü, Eğitim, Mimarlık

ABSTRACT

Village Institutes initiative, encouraged by Ataturk, is one of the crucial steps for Turkey's villages' of the districts' population to access to education. The main reason for this situation is that most of the population lived in villages in the first years of the Republic, and educational activities were neglected due to the post-war destruction and economic status. Various Turkish intellectuals, especially Mustafa Kemal Atatürk, who gave great importance to this issue, expressed that the most significant development steps should initiate from the villages. Purpose: This study aims to evaluate the role of Mualla Eyüboğlu Anhegger, one of the first female architects of the Republic period, in the village institute construction processes with her educator identity as well as the architectural profession. Limitations: The study is limited by Hasanoğlan Village Institute's example established in Hasanoğlan village of Ankara province as the fifteenth institute. Method: The descriptive case study approach, one of the qualitative research methods, was used in the study. The literature on the subject was searched, the data obtained were organized, and a holistic flow regarding the

¹ Bu çalışma 23-24 Kasım 2019 tarihinde "Uluslararası 24 Kasım Başöğretmen Eğitim ve Yenilikçi Bilimler Sempozyumunda" sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

case was provided. Conclusion: It is possible to say that Anhegger, in the light of the knowledge and experience she gained during her architectural education, significantly benefited from the acquisition of both architecture and education during the construction phase of the Hasanoğlan Village Institute, which constitutes the universe of the study. Every space tends to convey a message to its users, and education spaces are one of them. Space is expected to serve all groups (learning-teaching groups, etc.) in the educational activity properly. In this study, it is observed that Anhegger blends her architectural knowledge with her educator identity and transfers all the details to both the design and implementation processes of the project. With this approach, it is thought that the study is important in terms of emphasizing that the two disciplines complement each other in the design of educational spaces and will contribute to the literature.

Keywords: Village Institutes, Mualla Eyüboğlu Anhegger, Hasanoğlan Village Institute, Education, Architecture

1. GİRİŞ

Osmanlı Devletinin yıkılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte hem mevcut düzenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi hem de diğer ülkelerle eş değer uygulamalara sahip olmak için birçok alanda çeşitli devrimler yapılmıştır. Eğitim sistemi de bu atılan adımlardan bir tanesi olmuştur. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde nüfusun büyük çoğunluğunu köylerde yaşayan insanlar oluşturmaktadır. Köy halkının sağlıkta, tarımda, el sanatlarında ve pek çok alanda beceri ve yeti kazanması ve sosyal ve kültürel açılardan da gelişme göstermeleri beklenmiştir. Dolayısıyla köy eğitimi ve köy kalkınmasına yönelik yapılan çalışmaların ağırlık kazanması ve köylerde yaşayan çocuk ve yetişkinlere verilecek eğitim olanakları ile daha refah ve rahat bir yaşam ortamı sunulması hedeflenmiştir. Tüm bu amaçlara ulaşabilmek için ise “Köy Enstitüsü” adıyla yeni eğitim mekânlarının açılmasının uygun olacağına kanaat getirilmiştir. Enstitülerde, köylerde çalışmayı kabul edecek, yapıcı, yaratıcı, üretici, el işlerine ve tarıma yatkın, azimli, çalışkan, özveri sahibi idealist öğretmenler yetiştirilmesi planlanmıştır [URL1]. 1940-1941 tarihleri arasında kurulan on dört köy enstitüsü kurulmuş ve on beşinci enstitünün de kurulması gündeme gelmiştir (Çetin ve Kıran, 2019: 171). Ankara ili, Hasanoğlan köyünde kurulması planlanan on beşinci enstitü ise çalışmanın örneklemini oluşturan Hasanoğlan Köy Enstitüsüdür.

Genel olarak enstitü kurgusu incelendiği zaman, mekânsal organizasyonun kampüs modeline göre oluşturulduğu gözlemlenmektedir. Geniş bir arazi üzerinde, içinde teorik ve uygulamalı olmak üzere farklı derslerin yürütüldüğu birimlerden oluşan birçok hacim/alan yer almaktadır. Enstitülerin tasarım ve yapım süreçlerinde birçok mimar yer almış olup, çalışma kapsamında incelenen ve Hasanoğlan Köy Enstitüsü projesinde etkin bir şekilde yer almış mimarlardan biri de Cumhuriyet Dönemi kadın mimarlardan Mualla Eyüboğlu Anhegger’dir. Çalışma, Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nün tasarım ve inşa sürecinde, Anhegger’in mimar kimliğinin yanı sıra eğitmen kimliği ile de projeye verdiği önemli katkılar üzerinden bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Anhegger’in bu yaklaşımının, eğitim-mimarlık disiplinleri arasındaki ilişkiyi de gözlemlenmeye yardımcı olacağı düşünölmektedir. Çalışmada kullanılan yöntem bir vaka çalışması olup, vaka çalışması, sınırları belirlenmiş bir sistemin işleyişi ve çalışmasını anlamayı amaçlayan metodolojik bir yaklaşımdır (Chmiliar, 2010: 582). Davey (1990: 1) ise vaka çalışmasını; tek bir vaka ya da olayın derinlemesine incelendiği, bunun için verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek bağlamda olaylarının akışının araştırıldığı bir yöntem olarak ifade etmektedir. Merriam (1998: 45) vaka çalışmalarını amaçlarına göre; *betimleyici*, *yorumlayıcı* ya da *değerlendirme* olarak sınıflandırmıştır. Resim çizen ya da hikâye anlatan vaka çalışmaları betimleyici (descriptive) vaka çalışmaları olarak görölmektedir (Yin, 1984: 32). Bu çalışmada da, nitel araştırma yöntemlerinden vaka çalışması yaklaşımıyla, iç içe geçmiş tek durum deseni üzerinden (vaka: Mualla Eyüboğlu Anhegger, alt birimler: Hasanoğlan Köy Enstitüsü mimarisi ve eğitimi) betimleyici vaka çalışması desenine göre veriler işlenmiş ve yorumlanmıştır.

Köy Enstitüleri

Eğitim her toplumun olmazsa olmaz yapı taşlarından bir tanesidir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra halkın eğitim seviyesi göz önünde bulundurularak konuyla ilgili önemli girişimlerde bulunulması gerekliliği düşünölmeye başlanmıştır. O dönemlerde halkın çoğunluğunun köylerde yaşadığı düşünölmürse, başlatılan bu eğitim hamlesinin en etkin öznelerinden bir tanesi köy enstitüleri olmuştur (Şimşek ve Mercanoğlu, 2018: 261). Mustafa Kemal Atatürk her zaman eğitim olgusunun, devletin ilerlemesi ve gelişmesinde önemli rol oynadığını ifade ederek köy eğitimi üzerinde durmuştur. Böylece 3803

sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile 17 Nisan 1940 tarihinde köy enstitüleri kurulmuştur. Köy Enstitülerinde eğitim süresi beş yıl olarak belirlenmiş ve 1940 yılında on dört tane olan enstitü sayısı 1945 yılıyla birlikte yirmi bire yükselmiştir (Altunya, 2012: 89) (Tablo 1). Bu kanuna bağlı olarak kurulan köy enstitüleri ise şunlardır;

Tablo 1: Köy enstitüleri ve kuruluş tarihleri

Kaynak: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Eğitim Modeli Köy Enstitüleri, Gürsel vd. 2009: 122.

Adı ve Bulunduğu İl	Kuruluş Tarihi	Adı ve Bulunduğu İl	Kuruluş Tarihi
Eskişehir Çifteler	1937	Isparta Gönen	1940
İzmir Kızılçullu	1937	Kayseri Pazarören	1940
Trakya Kepirtepe	1938	Balıkesir Savaştepe	1940
Kastamonu Gölköy	1939	Ankara Hasanoğlan	1941
Malatya Akçadağ	1940	Konya İvriz	1941
Samsun Akpınar	1940	Sivas Pamukpınar	1941
Antalya Aksu	1940	Erzurum Pulur	1942
Kocaeli Arifiye	1940	Diyarbakır Dicle	1944
Trabzon Beşikdüzü	1940	Aydın Ortaklar	1944
Kars Cılavuz	1940	Van Ernis	1948
Adana Düziçi	1940		

Köy Enstitüleri sadece eğitim kurumları değil, hiçlikten üretmek ve yaşayarak - uygulayarak öğrenme ilkelerini temel alan çok işlevli bir yapı olarak değerlendirilebilir (Şimşek ve Mercanoğlu, 2018, s: 262). Çoban (2011: 450) ise, her yerde eğitim anlayışının bir uygulaması olarak köyde yaşayan ve maddi imkânları iyi olmayan ancak yetenekleri olan çocukları eğitim sistemine dâhil ederek hayata kazandırma isteğinden dolayı köy enstitülerinin kurulduğunu ifade etmiştir. Köy Enstitüleri projesi, köyü kalkındıracak ve köy ortamında yaşayacak çocukları yetiştirmek üzere öğretmen yetiştirmeyi amaçlamıştır (Aytaç, 2017: 352). Şeren (2008: 211) ise köy enstitüleri için; köyden alınarak yetiştirilen köy çocukları ile köye uyum sağlayabilen öğretmen tipinin yaratılmasını amaçladığını ifade etmiştir. Köy Enstitüleri, kız-erkek öğrenciler olmak üzere karma bir sistem olup, yatılı okullar olarak kurgulanmışlardır. Kurulan yirmi bir köy enstitüsüne birde Hasanoğlan Köy Enstitüsüne bağlı bir yüksek köy enstitüsü eklenmiştir. Bu enstitü, diğer enstitülerden mezun olan öğrencileri öğretmen ve müfettiş olarak yetiştirmeyi amaçlamış ancak 1946 yılında kapatılmıştır (Aytaç, 2017: 357).

Fotoğraf 1: Akpınar köy enstitüsünden bir fotoğraf karesi

Kaynak: <http://www.acikbilim.com/2014/04/dosyalar/bir-turkiye-efsanesi-koy-enstituleri.html> Erişim Tarihi: 28.11.2020

Çocuk iş gücü, enstitülerin kuruluşunda genel olarak ön planda tutulmuştur. Köy halkı, tek dayanakları olarak gördükleri çocuklarını okula vermek istememişlerdir. Ancak halkın direnişi ve yaşanan tüm olumsuz duruş ve sıkıntılara karşın enstitülerde yapılan tarım sayesinde hem öğrencilerin gereksinimleri büyük oranda

karşlanmış hem de elde edilen üretimle köy halkına yardım sağlanmış (Aysal, 2005: 276). Dolayısıyla Köy Enstitüleri ile birçok köy hem kalkınmış hem de köyde yaşayanlar daha bilinçli hale gelmiştir. Köy Enstitülerini hayata geçirmek için çok kapsamlı ve detaylı bir hazırlık sürecinden geçtiği gözlemlenmektedir. Köy Enstitüleri denildiği zaman akla gelen en önemli isim İsmail Hakkı Tonguç'tur. Köy Enstitülerinin kurulmasına yönelik ilk adım; yapılacak işler ve alınacak öğrenci sayısına göre planlanan binalar için açılacak proje yarışmasının esaslarını belirlemek, mimarların yaptıkları projelerden kazanan projeleri, enstitü öğrencilerine yapı ve sanat dersleri kapsamında uygulamaya yönünde atılmıştır (Tonguç, 1998: 497). Keskin, açılan bu mimari yarışmaları Türkiye'deki ilk büyük yarışma dizisi olarak tanımlamaktadır. 13 Mayıs 1940 tarihinde ilk on üç enstitü için yarışmalar açılmış, 23 Mayıs 1941 tarihinde Ankara Hasanoğlu Köy Enstitüsü için açılan yarışma ile devam etmiş, 5 Haziran 1943 tarihinde Sivas Yıldızeli ve Konya İvriz Köy Enstitüleri için açılan ulusal yarışma ile son bulmuştur (Keskin, 2012: 35-111). Enstitülerin yer seçiminde ölçüt olarak; kentlerin dışında demiryolu ve ana yol güzergâhına yakın bir köy yanında ve işlenmemiş toprak üzerinde inşa edilmesi belirlenmiştir (Türkoğlu, 2000: 86). Yer seçiminde belirlenmiş bu ölçütlerin en temel nedeni ise;

- Yapararak-yaşayarak öğrenme,
- Gözlem-deney gibi çalışmalarla tam öğrenmenin gerçekleştirilebilmesi (Çukur, 2008, s. 153),
- El becerisi gelişmiş, gereksinim duyulduğu an her konuya müdahale edebilecek usta emekçiler yetiştirilebilmesinin ancak uygulamalı ve çok yönlü bir eğitim anlayışıyla mümkün olabilmesi (Boybeyi ve Sallan Gül, 2008, s. 78) gibi düşüncelere dayandırılmıştır.

Genel olarak tüm enstitülerin içinde yer alan ortak hacimler Tablo 2'deki gibi gösterilebilir (Türkoğlu, 2000: 202).

Tablo 2: Köy enstitüleri birimleri

Yatakhaneler	Ahır, ağıl, kümes
Yemekhane	Koruluk-çeşitli tarım alanları
Mutfak	öğretmenevleri
Çamaşırhane-banyo	Derslikler-kitaplık-laboratuvar
Revir	Müzik-tiyatro salonları
Fırın	Spor alanları
Kooperatif	Uygulama alanları

Enstitülerin eğitim programında yer alan dersler ise; kültür, teknik ve ziraat dersleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Ayrıca yapıcılık dersleriyle birlikte verilen betonculuk eğitimi de dönemin mimarlık anlayışıyla paralellik göstermektedir (Çetin ve Kıran, 2019: 172).

Fotoğraf 2: a. Erkek öğrenciler laboratuvarında çalışırken (solda), b. Kız öğrenciler çalışırken (sağda)

Kaynak: http://koyenstituleriegitim.org/?page_id=33 Erişim Tarihi: 29.11.2020

Köy Enstitülerinde uygulanmak istenen eğitim-öğretim yöntemi;

- İş içinde,
- İşle birlikte,
- İş aracılığıyla şeklinde tanımlanmaktaydı (Susar Kırmızı, 2015: 2).

Susar'a göre bu yöntemde ortaya konulması amaçlanan *iş eğitimidir*. Kullanılan *iş* kavramının, öğretim süreçlerinde bir amaç olarak görüldüğünü ifade etmiş ve *iş demek üretmek demektir ve üretim bir bütünü oluşturmaktaydı* şeklinde devam etmiştir. Dolayısıyla, enstitülerin, kibrit kutusundan araba yapmak ya da pamukların arasında fasulye yetiştirmekten çok daha fazlası olduğunu ve ayırt edilmesi gereken en önemli hususlardan biri olduğu vurgulanmıştır (Susar Kırmızı, 2015: 2).

Fotoğraf 3: Kadın ve erkekler atölye ortamında çalışırken

Kaynak: https://www.sozcu.com.tr/2016/egitim/koy-enstitulerinin-76-yili-kutlu-olsun-1188121/?utm_source=dahafazla_haber&utm_medium=free&utm_campaign=dahafazlahaber Erişim Tarihi: 28.11.2020

Köy Enstitülerinde öğrenci yetiştirme ilkeleri ise;

- Tarıma uygun ve şehirlerin dışında konumlandırılmaları,
- Köydeki koşullar göz önünde bulundurulduğunda eğitim alacak ve yetişecek kişilerin bu koşullara ayak uydurabilmesi,
- Köyün olanaklarını kullanarak elde edilen her şeyin yine köye verilmesi,
- Eğitimde kullanılan yöntem olan *iş eğitimi ilkesi* bağlamında uygulayarak öğrenme,
- Demokratik eğitim verme,
- İmece usulünün eğitim modelinde kullanılması (Makal, 1990) şeklinde belirlenmiştir.

Köy enstitüleri, bir taraftan köyde eğitim sorununu çözmeyi, bir taraftan da modernleşmeyi hızlandırmayı amaçlamıştır. Böylelikle uygulanacak olan her türlü modernleşme hareketi önce yakın köyleri sonra da enstitüden mezun öğrenciler aracılığı ile tüm ülkeye aktarılmış olacaktır (Bozkurt, 2001: 108). Bozkurt'un da değindiği gibi eğitim sorununu çözmek ve modernleşme isteğini karşılamak üzere tüm enstitülere yönelik yapılan faaliyetlerle ve amaçlanan ilkelerle hem eğitim hem de ülkenin kalkınması noktasında çağdaş uygarlık seviyesine ulaşıldığını söylemek mümkündür.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümde, çalışmanın yöntemini de oluşturan nitel araştırma yöntemlerinden betimleyici vaka modeli, iç içe geçmiş tek durum deseni yaklaşımı ile elde edilen veriler üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Vaka olarak ele alınan Mualla Eyüboğlu Anhegger ve alt birim olarak ele alınan Hasanoğlu Köy Enstitüsü mimarisi ve eğitim anlayışı sıra ile açıklanarak bütüncül bir akış sağlanmaya çalışılmıştır (Tablo 3).

Tablo 3: İç içe geçmiş tek durum deseni

Vaka	Mualla Eyüboğlu Anhegger
	Hasanoğlan Köy Enstitüsü
Alt birim	Alt birim (1): Hasanoğlan Köy Enstitüsü mimarisi Alt birim (2): Hasanoğlan Köy Enstitüsü eğitimi

Vaka: *Mualla Eyüboğlu Anhegger*

Erken Cumhuriyet döneminde, ülkenin kırsal ve kentsel anlamda kalkınmasını sağlamak için pek çok mimarlık ve inşaat faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Türkiye’de gerçekleşen bu mimarlık ortamında sayıları az olmakla birlikte kadın mimarların etkileri oldukça önemli rol oynamıştır [URL2]. Dönemin aktif mimarlık hareketinde yer alan isimlerden biri de, Türkiye’nin ilk kadın mimarlarından Mualla Eyüboğlu Anhegger olmuştur. Rumelihisarı, Topkapı Sarayı Harem Dairesi ve çok sayıda tarihsel değere sahip eserin yenileme çalışmalarında yer almıştır. Fakat kariyerinin ilk eserlerini yirmi biri bulan köy enstitüleri projelerinde vermiştir. Köy enstitülerinin ilk ve tek kadın mimarı olduğu da söylenebilir (Kocabaş, 2007: 38). Anhegger, kendisini sadece bir mimar olarak değil aynı zamanda bir öğretmen ve bilim kadını olarak da nitelendirmektedir. 1942 tarihinde Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nden mezun olmasının akabinde kendisini bu projelerde bulmuştur.

Fotoğraf 4: Belgeleme çalışmaları esnasında Robert Anhegger ve Mualla Eyüboğlu

Kaynak: Mualla Eyüboğlu Anhegger arşivi’den aktaran

http://www.mimarlikdergisi.com/dsp_imageNavigasyon.cfm?YaziID=4527&ResimID=76833

Erişim Tarihi: 28.11.2020

Köy enstitüleri, henüz yirmi üç yaşında genç ve deneyimsiz olan Anhegger için öğretmenin yanı sıra kendisinin de öğrendiği bir eğitim mekânı olmuş ve öğrenciler gibi kendisi de uygulama içinde yeni teknikler ve bilgiler öğrenmiştir [URL3]. Özellikle Hasanoğlan Köy Enstitüsünde etkin bir şekilde rol oynamıştır.

Alt birim: *Hasanoğlan Köy Enstitüsü mimarisi ve eğitim anlayışı*

1940-1941 tarihleri arasında kurulan on dört köy enstitüsünden sonra kurulacak olan on beşinci köy enstitüsünün Ankara ili yakınlarında olması düşünülmüştür. 10 Nisan 1941 yılında hazırlanan keşif raporuyla birlikte enstitünün, Ankara iline otuz beş kilometre uzaklıkta bulunan Hasanoğlan köyüne inşa edilmesine karar verilmiştir. Ulaşımın ise Lalahan ve Lalabeli istasyonlarından (Ankara –Kayseri demiryolu hattı üzerinde bulunan) sağlanabileceği belirtilmiştir.

Fotoğraf 5: Hasanoglan Köy Enstitüsünün haritadaki konumu

Kaynak: <http://www.mimarlarodasiankara.org/hasanoglan/tarih.html> Erişim Tarihi: 29.11.2020

Enstitü'nün tasarımı için bir yarışma açılmış ve yarışma şartnamesinde yer alan proje raporuna göre;

- *“Lalahan Tren İstasyonu ile Hasanoglan köyü arasındaki yolun sol tarafında, bu yola paralel olacak şekilde bir ana aks belirlenmiş ve bu aksı dik kesen başka bir yol önerilmiştir.*
- *Bu iki aksın kesişme noktası merkez kabul edilmiş ve buraya bir tören alanı önerilmiştir. İdare binası, hamam, yemekhane, mutfak, çamaşırhane ve fırın gibi ana yapıların yanı sıra yeni açık oyun alanları da bu alanın etrafında tasarlanmıştır”.*
- *“İşlik ve öğretmen lojmanlarının bir kısmı köy yoluna paralel olan aksın sol tarafında konumlandırılırken, diğer işlik ve öğrenci yurtları sağ tarafa yerleştirilmiştir. Güzel Sanatlar Binası, bin kişi kapasiteli açık amfi tiyatro ve öğretmen lokali gibi kamusal yapılar ise ana aksı dik kesen ikinci aksın sonuna yerleştirilmiştir (İsmail Hakkı Tonguç Arşivinden aktaran Çakıcı ve Çorakbaş, 2013: sy)”.*

Fotoğraf 6: Öğretmen ve öğrenciler Hasanoglan Köy Enstitüsünün tabelasını dikerken

Kaynak: [https://dunya48.com/index.php/cumhuriyet-ve-bugun/9154-bozkir-tutusturan-kivilcim-hasanoglan-koy-enstitusu-](https://dunya48.com/index.php/cumhuriyet-ve-bugun/9154-bozkir-tutusturan-kivilcim-hasanoglan-koy-enstitusu) Erişim Tarihi: 28.11.2020

Fotoğraf 7: Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencileri 1942

Kaynak: <https://onedio.com/haber/1940-larda-kirsal-kesimde-kalkinma-saglayan-koy-enstitusu-gunlerine-dair-32-fotograf-793366> Erişim Tarihi: 29.11.2020

İsmail Hakkı Tonguç, 19 Eylül 1942 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'na yazdığı mektubunda; enstitülerde işini seven ve saygı gösteren öğretmenlerin yetiştirilmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. Bu söyleme vurgu yapmasının nedeni ise; farklı eğitim anlayışına sahip öğretmenlerin istenilen ve arzu edilen şekilde yetiştirilmelerinin zaman almakla beraber bir takım başarısızlıkları da beraberinde getirmiş olmasıdır. Dolayısıyla;

- Yaşanan olumsuzlukları ortadan kaldırmak,
- Köy enstitülerine öğretmen yetiştirmek,
- Çeşitli inceleme ve araştırmalarda yer alacak elemanları temin etmek,
- Gezici başöğretmen ve bölge ilköğretim müfettişlerini köy bölgeleri için yetiştirmek

gibi amaçlarla köy enstitülerinde beşinci yıllarını bitiren öğretmen adaylarının üç yıllık bir kurs eğitimine de tabi tutulmaları amacıyla Yüksek Köy Enstitüsü açılması fikri doğmuştur [URL 4] (Sazak, 2010: 221). Böylece 1942 tarihinde Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde köy enstitülerine öğretmen sağlamak amacıyla *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü* açılmıştır. Tonguç, burada yetiştirilen öğretmen adaylarının köy eğitim ve eğitim bilimini sistemleştirmek amacıyla yetiştirildiğini belirterek; "...*Bu sistem sayesinde en ıssız köydeki müsait çocuğu oradan alarak yükseköğretime kavuşturmak mümkündür. Aynı çocuğu vatanın en ıssız köyünde iş başına koyabildiğimiz gün köklü bir halk eğitimini gerçekleştirmeye başlayacağız*" gibi saptamalarda bulunmuştur (Kocabaş, 2019: 40). Yüksek Köy Enstitüsünde şuan ki üniversiteler düzeyinde eğitim ve öğretimin gerçekleşmesi planlanmış ve dersler belirlenmiştir;

- *Güzel Sanatlar,*
- *Maden İşleri*
- *Hayvan Bakımı*
- *Kümes Hayvancılığı*
- *Tarla ve Bahçe Ziraatı*
- *Zirai İşletme Ekonomisi*
- *Köy Ev ve El Sanatları* gibi kollar Yüksek Köy Enstitüsünde yer alan kolları (Tonguç, 1998: 535'den aktaran Akçam, ty.: 2).

Fotoğraf 8: Öğrenciler arıcılık dersinde, 1944

Kaynak: <https://onedio.com/haber/1940-larda-kirsal-kesimde-kalkinma-saglayan-koy-enstitusu-gunlerine-dair-32-fotograf-793366> Erişim Tarihi: 29.11.2020

Anhegger, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü yapı kolunun açılmasıyla birlikte kurumun başına getirilmiştir (Keskin, 2012: 35-111). Aynı zamanda enstitü projesinde inşaat öğretmeni olarak çalışarak öğrencilerle birlikte çeşitli planlama ve uygulamalar gerçekleştirmiştir (Türkoğlu, 2012: 337). Yarışmaya dâhil olmayan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ne ait binaları hem tasarlamış hem de uygulamıştır. Eyüboğlu bir röportajında; enstitünün yapım aşamasında öğrencilerden çok şey öğrendiğini dile getirmiştir. Mimar kimliğini eğitmen kimliğiyle birleştirip her öğrenciden kendi yaşadıkları evlerin planını çizmesini istemiş ve ortaya çıkan projelerde Anadolu'daki kırk bin köyün hala tarih öncesinde yaşadığını görünce bu durumun kendisini daha çok heyecanlandığını söylemiştir [URL5] (Köy Enstitüsü Programları, 2004: 431-433). Anhegger, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki eğitmenlik görevi kapsamında ayrıca mimarlık bilgisi, zirai yapıcılık, teknik resim, iç süslemecilik, sanat ve uygarlık tarihi, ışık ve seminer çalışmaları derslerini de vermiştir (Köy Enstitüsü Programları, 2004: 431-433).

Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde mekânların kendi içindeki mekânsal organizasyonlarının yanında kütlelerin çevre dokusuyla başarılı bir ilişki kurmuş olması açısından enstitünün mimari değerine başarılı bir şekilde katkı sağladığı görülmektedir. Enstitünü, estetik kaygıdan öte işlevselliğin hâkim olduğu bir mimari dile sahip olduğunu söylemek mümkündür. İç-dış mekânsal kurgu ilişkisinin doğru kurulması tasarımı bütüncül okuyabilmeyi/okutmayı sağlamaktadır. 1943 yılında inşası yapılan amfi tiyatro, kültürel ve sosyal etkinliklere olanak tanıyan mekânların üretimi açısından da önemli katkılar sağlamıştır [URL2].

Fotoğraf 9, 10: Hasanoğlan Köy Enstitüsü iç mekân görselleri

Kaynak: Kübra Sönmez arşivi, <http://thevoidmag.com/mimar/hasanoğlan-koy-enstitusu/> Erişim Tarihi: 29.11.2020

Fotoğraf 11: Hasanoğlan Köy Enstitüsü amfi tiyatrosu

Kaynak: Kübra Sönmez arşivi, <http://thevoidmag.com/mimar/hasanoğlan-koy-enstitusu/> Erişim Tarihi: 29.11.2020

Fotoğraf 12: Hasanoğlan'da el birliği ile çatı inşa edilirken

Kaynak:

file:///C:/Users/HP/Downloads/MIMAR_MUALLA_EYUBOGLU_ANHEGGER_MESLEK_VE.pdf
Erişim Tarihi: 28.11.2020

Hasanoğlan Köy Enstitüsü, yerinde incelendiğinde, yatakhanelere giden yolun sol tarafında meydana gelen çökmenin, yolun paralel giden bir altyapı kanalını ortaya çıkardığı söylenmektedir. Binaların mimarisinden ziyade alt yapı için açılan kanal, kurumun kentsel bir vizyon taşıdığını da göstermektedir [URL2]. Ayrıca Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü, diğer Köy Enstitülerinde eğitim almış öğrenciler tarafından bizzat inşa edilmiş olması açısından da önemli bir okul olarak değerlendirilebilir (Susar Kırmızı, 2015: 2).

Fotoğraf 13: Öğrenciler dört gözlü tuvaleti taşırken

Kaynak: http://siirsofrasi.blogspot.com/p/blog-page_224.html Erişim Tarihi: 29.11.2020

Türkoğlu (2012: 297), Hasanoğlan Köy Enstitüsü için; yapıda hiçbir karanlık yer ya da nokta olmadan, tuvaletler, bavul odası, bodrum katta yer alan kitaplık ve dergi odası gibi tüm mekânların aydınlık olduğunu ifade edip; yapının içinde yer alan tüm birimleri kucaklar gibi tasarlandığını ve bunu mimar Mualla Eyüboğlu ile birlikte yapı ustası Sili Layoş'un gerçekleştirdiği şeklinde devam etmektedir. Yapının cephesini ise arkadan "T" harfi gibi görünüp, "T" harfinin öndeki geniş yeri ise dikdörtgen biçiminde balkonlu, pencereleri geniş bir okul görünümünde şekilde betimlemiştir. Böylesine kurgulanmış bir eğitim yapısının, içinde yer alan tüm öğreten ve öğrenen guruplara doğru bir şekilde hizmet ettiği gözlemlenmiştir. Buradan da çıkışla, Anhegger'in, mimari bilgisini eğitimci kimliği ile harmanlayarak tüm detayları projenin hem tasarım hem de uygulama süreçlerine aktarması gibi doğru bir mimari çaba ile eğitimin her anlamda doğru ilerleyebildiğini de görmek adına her iki disiplinin de birbiriyle ne kadar ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

3. BULGULAR VE SONUÇ

1940 yılında başlayıp 1954 yılına kadar devam etmiş kısa süreçte köy enstitülerinin etkisi günümüzde devam etmektedir. Eğitim açısından değerlendirildiği zaman benzersiz bir model olarak kendisini gösteren köy enstitüleri Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle içinde bulunulan çağın güncel konularından biri olan herkes için eğitim vurgusunun 1940'lı yıllarda köy enstitüsü sistemiyle hayata geçirildiğini görmek mümkündür. Köy Enstitüleriyle birlikte ekonomik ve toplumsal kalkınmayla birlikte, bilgisiz bir toplumu da ortadan kaldırmak amaç edinilmiştir. Okuma yazma bilmeyen bir toplumla, çağdaş medeniyetler düzeyine ulaşmak imkânsızlığı düşüncesiyle köy enstitüleriyle bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Enstitüler modernleşme arzusunu sadece sahip oldukları eğitim yöntemi ve anlayışıyla değil, kuruluşları sırasında mimari yarışmaların açılması ve çeşitli üretimlerle elde ettikleriyle de gerçekleştirmişlerdir.

Köy enstitüleri gibi, toplumun büyük kesimlerinde derin etkiler yaratan gelişmeler, kapatılmasından sonra bile toplumsal hafızada yer edinmiş ve kendisini tarihin kollarına bırakmıştır. Özel yorum ve tanıklıklar aracılığıyla okurlara aktarılan bu deneyim ve bilgiler, tarihin nesnel, eleştirel süzgecinden geçerek, gerçek anlamda tarihsel olgu şekline bürünmektedir. Bundandır ki; çağın eğitim modellerini zenginleştirmek, yeniden yorumlanmak ve dersler çıkartmak için köy enstitüleri eğitim modelleri önemli görülmektedir.

Eğitim modelinin başarılı bir şekilde hayata geçirilebilmesi için ise öğretmenlerin yeri oldukça önem taşımıştır. Çalışma kapsamında da, yöntem olarak belirlenmiş betimleyici vaka yaklaşımında vakayı oluşturan Mualla Eyüboğlu Anhegger'in, çalışmanın alt birimini oluşturan Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde mimar ve eğitici rolleri üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Anhegger, öğretmen kimliğiyle yaşamı boyunca hem proje çizmiş, hem öğrencileriyle uygulama ayağında yer almış hem de çeşitli dersler vererek öğretmen adaylarına ışık olmuştur. Mimar kimliğiyle ise; mekânların eğitimin gereksinimlerine göre biçimlenmesi ve organize edilmesi, farklı becerilere yönelik atölye mekânlarının verimli bir çalışmaya zemin hazırlayacak şekilde kurgulanması, bununla birlikte eğitim alan gençlerin serbest zaman aktivitelerini de mimari projenin önemli bir parçası haline getirmiştir.

Tüm bahsedilenlerden yola çıkarak Anhegger'in;

Tablo 4: Vaka - Alt birim (1-2) katkı değerleri

Alt birim (1): Mimari katkıları	<ul style="list-style-type: none">▪ Mimar olarak tasarım sürecinde yer alması▪ İnşa sürecinde hem mimar hem de inşaat sorumlusu olması,▪ Kütlelerin - Çevre ilişkisi▪ Estetik kaygıdan öte işlevsel hacimler▪ Mekânsal organizasyon▪ Kampüs modeli: tüm birimlerin bir aradalığı▪ İç mekân fiziksel ve estetik öğelerin ilişkisi▪ Kentsel vizyon▪ Aydınlik hacimler,▪ İşlevsel, sosyal-kültürel etkinlik alanları▪ İç-dış ara kesit ilişkileri▪ Yapım aşamasında öğrenci işbirliği
Alt birim (2): Eğitimci kimliği bağlamında katkıları	<ul style="list-style-type: none">▪ Eğitim faaliyetinin tasarlanması▪ İnşaat öğretmeni olarak çalışarak öğrencilerle birlikte çeşitli planlama ve uygulamalar,▪ Öğrencilerin ev planları ile Anadolu'da süren yaşam biçimlerini değerlendirme,▪ Mimarlık bilgisi, Zirai yapıcılık, Teknik resim, İç süslemecilik, Sanat ve uygarlık tarihi, İşlik ve seminer dersleri yürütme

olmak üzere enstitüye olan katkılarını görmek mümkündür. Anhegger, enstitünün inşa aşamasında tüm süreci takip etmiş, mimar, inşaat sorumlusu olarak önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Enstitü içinde yer alan tüm birimler, içinde gerçekleşecek eğitim faaliyetine bağlı olarak doğru ve üzerinde düşünülerek tasarlanmış artı bir değer olarak görülebilir. Dolayısıyla, Hasanoğlu Köy Enstitüsü, hem mekânsal hem de eğitim anlamında kullanıcılarına (öğrenciler ve öğretmenler) verilmek istenen mesajı rahatlıkla iletmiş olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca enstitüyü, bir kültürel değer olarak da ele almak gerekmektedir. Geçmişten bugüne kadar onu var eden kültürel değerlerinin araştırılmış ve açığa çıkartılmış olması ve tüm bu değerlerin bütüncül olarak ele alınıp korunması, önemli olmakla birlikte literatüre de önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Altunay, N. (2012). Köy Enstitüsü Sistemine Genel Bir Bakış. Düşünen Tohum, Konuşan Toprak, Cumhuriyetin Köy Enstitüleri 1940-1954. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 18, Sergi Katalogları 10 (C.1): 83-108.

Aysal, N. (2005). Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 35-36, Mayıs-Kasım: 267-282 (e-dergi): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20602> (27.11.2020).

Aytaç, K. (2017). Köy Enstitüleri ve İsmayıl H. Baltacıoğlu'nun Değerlendirmeleri. Sosyoloji Konferansları, No: 55: 351-367 (e-dergi): <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/328996> (27.11.2020).

Boybeyi ,S., Sallan Gül, S. (2008). Cumhuriyet Aydınlanmasının Kısa Tarihi: Köy Enstitülerini Çevreleyen Tarihsel ve Toplumsal Koşullar ve Bugüne Çıkarsamalar. Tematik Yazılar, Toplum ve Demokrasi, 2 (3): 67-92 (e-dergi): https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-goruntule&id=AWCu4hiQoDuH9Br_eE2P (26.11.2020).

- Bozkurt, B. (2001). Köyde Cumhuriyet: Köy Enstitüleri. Köy Enstitüleri ve Yeni Arayışlar. Ege Tam Basım Yayın, İzmir.
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eurepas & E. Wiebe (Eds.), Encyclopedia Of Case Study Research: 582-583, USA: SAGE Publications.
- Çakıcı, S., Çorakbaş, F. (2013). Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı – Hasanoğlan Köy Enstitüsü ve Yüksek Köy Enstitüsü Yerleşkesi'nin Tarihçesi ve Değerleri. Mimarlık Dergisi (e-dergi): <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=383&RecID=3034> (26.11.2020).
- Çetin, S., Kıran, G. (2019). Ortaklar Köy Enstitüsünde Modern Mimarlığın İzleri. Journal of Arts, Cilt: 2, Sayı: 3 (e-dergi): <https://journals.gen.tr/arts/issue/view/59/Arts-2019-3> (27.11.2020).
- Çoban, A. (2011). Öğretmen Yetiştirme Politikası Olarak Köy Enstitüleri Örneğinin İncelenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 19 (2): 449-458 (e-dergi): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/817449> (27.11.2020).
- Çukur, D. (2008). Köy Enstitüleri Eğitim Modelinin Hedeflediği İnsan Tipi ve Türkiye'de Yapılmış Tezlerde Köy Enstitüleri. Toplum ve Demokrasi, 2 (4), Eylül-Aralık: 151- 162 (e-dergi): https://pdfs.semanticscholar.org/c2a1/c3f4026a6f6a5c3cb40efe131e3a680abeab.pdf?_ga=2.30878648.644689417.1607780028-930195316.1607780028 (25.11.2020).
- Davey, L. (1990). The Application of Case Study Evaluations," Practical Assessment, Research, and Evaluation (2)9. DOI: <https://doi.org/10.7275/02g8-bb93>
<https://scholarworks.umass.edu/pare/vol2/iss1/9> (12.12.2020)
- Gürsel, Ö., Tekergül, E., Turan, K., Toraman, B., Karagöz, Ö., Gültaş, M. (2009). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Eğitim Modeli Köy Enstitüleri. 1. İnşaat Mühendisliği Eğitimi Sempozyumu, Antalya: 121-127, İnternet tam metin bildiri: <https://docplayer.biz.tr/48379153-Cumhuriyetin-ilk-yillarinda-bir-egitim-modeli-koy-enstituleri-omer-gursel-ezgi-tekergul-kani-turan-beray-toraman-omer-karagoz-murat-guldas-1.html> (25.11.2020).
- Keskin, Y. (2012). Köy Enstitüler için Açılan Mimari Proje Yarışması. Düşünen Tohum, Konuşan Toprak, Cumhuriyetin Köy Enstitüleri 1940-1946. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 18, Sergi Kataloqları 10 (C.2): 35-111 (e-dergi): <https://www.iae.org.tr/Sergi/Dusunen-Tohum-Konusan-Toprak/157> (25.11.2020).
- Kocabaş, K. (2007), Ortaklar Köy Enstitüsü'nden Ortaklar İlköğretmen Okulları'na: Adabelen Işığı. (Birinci Basım), İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları.
- Kocabaş, K. (2019). Köy Enstitülerinden Günümüze Eğitim ve Arayışlar. Ege Bölgesi Sanayi Odası (e-dergi): http://www.ebso.org.tr/ebsoimedia/documents/koy-enstitulerinden-gunumuze-egitim-ve-arayislar_88635206.pdf (25.11.2020).
- Makal, M. (1990). Köy Enstitüleri ve Ötesi. Köy Enstitülerinin Kuruluşunun 50 Yılına Armağan, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- Merriam, S. B. (1998). Qualitative Research and Case Study Applications in Education. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Sazak, M. (2010). Köy Enstitülerinin Evreleri. Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu, Kastamonu Üniversitesi Yayını.
- Susar Kırmızı, F. (2015). Köy Enstitülerinde Öğretmen Yetiştirmede Kullanılan Yöntemler. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 43: 1-11 (e-dergi): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/56031> (25.11.2020).
- Şeren, M. (2008). Köye öğretmen yetiştirme yönüyle Köy Enstitüleri. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 1: 203-226 (e-dergi): <http://www.gefad.gazi.edu.tr/tr/pub/issue/6748> (26.11.2020).
- Şimşek, G., Mercanoğlu C. (2018). Bir Planlama Örneği Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi. Planlama TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI YAYINI, 28 (3): 261-281 (e-dergi): <http://planlamadergisi.org/jvi.aspx?pdır=planlama&pİng=tur&un=PLAN-32548> (26.11.2020).

- Tonguç, İ.H. (1998). Eğitim Yolu ile Canlandırılacak Köy. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.
- Tonguç, İ.H. Özel Arşivi. Mimarlar Odası Ankara Şubesi Arşivi.
- Türkoğlu, P. (2000). Tonguç ve Enstitüleri. Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Türkoğlu, P. (2012). Kısa Süren Hasat: Köy Enstitüsünde Öğrenci Olmak. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Yin, R. (1984). Case Study Research: Design and Methods. (3. Basım). California: Sage Publications.
- [URL1] Oğuzkan, F. A. (2011). *Köy Enstitüleri öğretim programları*. www.egitim.aku.edu.tr/ oguzkan.htm Erişim Tarihi: 13.01.2021
- [URL2] ttp://alperakcam.com.tr/HAYATI_COGALTAN_OKUL_YUKSEK_KOY_ENSTITUSU.pdf Erişim Tarihi: 28.11.2020
- [URL3] Alpdoğan, İ.D. *Hasanoğlan Köy Enstitüsü*. http://thevoidmag.com/mimar/hasanoglan-koy-enstitusu/ Erişim Tarihi: 29.11.2020
- [URL4] Çok Yönlü Bir Cumhuriyet Mimarı: Mualla Eyüboğlu Anhegger. http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=417&RecID=4527 Erişim Tarihi: 28.11.2020
- [URL5] Gurallar, N. *Mimar Mualla Eyüboğlu Anhegger: Meslek ve Yaşam Öyküsü Üzerine Notlar*. file:///C:/Users/HP/Downloads/MIMAR_MUALLA_EYUBOGLU_ANHEGGER_MESLEK_VE.pdf Erişim Tarihi: 28.11.2020